

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

© Дем'янова В. Г., 2015
<http://orcid.org/0000-0002-5175-2953>
<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.34165>

У статті аналізуються особливості сучасних навчально-методичних комплексів, що представляють собою поєднання компонентів інформаційно-комунікаційних технологій і традиційних форм навчання. Підкреслюється, що навчально-методичні комплекси такого типу створюють інтерактивне дидактичне середовище, яке активізує студентів і значною мірою підвищує ефективність навчання. Відзначається значимість підручника як провідного засобу навчання і центрального компонента навчального комплексу. Розглядається роль використання комп'ютерів і сучасних інформаційних технологій під час навчання мови іноземних студентів. У статті представлено досвід розробки та використання навчально-методичного комплексу з російської мови як іноземної, створеного в Харківському національному автомобільно-дорожньому університеті. Описуються компоненти даного навчально-методичного комплексу: підручник; посібник з розвитку мовлення; практикум для самостійної роботи; комп'ютерний тренажер. Автори зазначають, що як основний підручник, так і всі інші посібники і тренажери представленого навчально-методичного комплексу побудовані як система матеріалів, що взаємно доповнюються та підкріплюються на основі принципів комунікативності, системності, концентризму, когнітивності, дискурсивності, інтенсивності/насиченості, одночасного розвитку всіх видів мовленнєвої діяльності, культурологічності.

" < навчально-методичний комплекс; навчання іноземних студентів; інформаційно-комунікативні технології; комунікативна компетенція; комп'ютерний тренажер.

Дем'янова В. Г. Учебно-методический комплекс как эффективное средство языковой подготовки иностранных студентов

В статье анализируются особенности современных учебно-методических комплексов, представляющих собой сочетание компонентов информационно-коммуникационных технологий и традиционных форм обучения. Подчеркивается, что учебно-методические комплексы такого типа создают интерактивную дидактическую среду, которая активизирует студентов и в значительной степени повышает эффективность обучения. Отмечается значимость учебника как ведущего средства обучения и центрального компонента учебного комплекса. Рассматривается роль

использования компьютеров и современных информационных технологий при обучении языку иностранных студентов. В статье представлен опыт разработки и использования учебно-методического комплекса по русскому языку как иностранному, созданного в Харьковском национальном автомобильно-дорожном техническом университете. Описываются компоненты данного учебно-методического комплекса: учебник; пособие по развитию речи; практикум для самостоятельной работы; компьютерный тренажер. Авторы отмечают, что как основной учебник, так и все другие пособия и тренажеры представленного учебно-методического комплекса построены как система материалов, взаимно дополняются и подкрепляются на основе принципов коммуникативности, системности, концентризма, когнитивности, дискурсивности, интенсивности/насыщенности, одновременного развития всех видов речевой деятельности, культурологичности.

Ключевые слова: учебно-методический комплекс; обучение иностранных студентов; информационно-коммуникативные технологии; коммуникативная компетенция; компьютерный тренажер.

Demianova V. G. Educational and methodological complex as effective mean of language training of foreign students

The features of modern educational and methodological complexes, which represent the combination of components of informative and communicative technologies and traditional forms of teaching, are analyzed in the article. It is emphasized that educational and methodological complexes of this type create interactive didactic environment which activates students and greatly increases the effectiveness of training. The significance of the textbook as the leading learning tool and central component of the educational complex is noted. The role of the usage of computers and modern information technologies in teaching of language of foreign students is regarded. The experience in the development and the usage of educational and methodological complex on Russian as a foreign language, created in Kharkiv National Automobile and Highway University is presented in the article. The components of the noted educational and methodological complex are described: the textbook; the textbook on the development of speech; practical tasks for the independent work; computer simulator. The authors note that the main textbook as well as all other manuals and simulators included in the represented educational and methodological complex are built as a system of materials which are mutually complemented and supported on the basis of communicative, systematic, concentric, cognitive, discursive, intensive / saturated and culture principles; and simultaneous development of all types of speech activities.

Key words: educational and methodological complex; teaching of foreign students; informative and communicative technologies; communicative competence; computer simulator.

Постановка проблеми. У практиці навчання іноземних студентів у ВНЗ України проблема методичного обґрунтування та створення ефективних навчальних комплексів з російської мови як іноземної завжди була і залишається до цього часу досить актуальною. Вибір теми нашої статті пояснюється тим, що сьогодні багато в чому змінилися і доповнилися реалії сучасного світу, технології подання інформації, прагматика вивчення мови, психологічні особливості іноземних студентів.

Все це вимагає створення нових, сучасних навчально-методичних комплексів, які можуть являти собою поєднання компонентів інформаційно-комунікаційних технологій і традиційних форм навчання, що створюють інтерактивне дидактичне середовище, яке активізує студентів і значною мірою підвищує ефективність навчання. Мова йде про створення навчально-методичних комплексів нового покоління, коли друкований підручник оточується електронними продуктами, такими, як електронні версії друкованих дидактичних матеріалів (підручників, робочого зошита), аудіовізуальні посібники, наприклад, навчальні фільми, інтерактивні робочі зошити, комп'ютерні посібники з навчання письма; тренажери та ін.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теорією і практикою створення підручника РЯІ займалися А. Арутюнов, М. Вятютнев, А. Леонтєв, Р. Рожкова, С. Хавроніна, С. Вагнер, Т. Протасова, Л. Журавльова, Р. Битехтіна і багато інших дослідників. Однак і сьогодні проблема створення ефективного навчального комплексу з РЯІ залишається актуальною у зв'язку з формуванням більш широкого погляду на вивчення мови, використанням багатьох нових і раніше не задіяних понять психології, лінгвістики, лінгводидактики, а також у зв'язку з розвитком нових підходів до теорії навчання іноземних мов, таких, як єдність навчання мови та культури, інтегративний підхід до навчання різних видів мовленнєвої діяльності та різних аспектів навчання.

Сучасні дослідники, що займаються цією проблемою (А. Арутюнов, В. Бім, М. Вятютнев, И. Низова), відзначають значимість підручника як основного компонента навчального процесу, розглядають його як модель системи навчання і знаряддя у практичній діяльності викладачів, від якого багато в чому залежить успіх їхньої праці [2; 3; 4; 6].

Метою статті є опис досвіду розробки та використання навчально-методичного комплексу з РЯІ, створеного на кафедрі мовної підготовки Харківського національного автомобільно-дорожнього університету.

Виклад основного матеріалу. Навчально-методичний комплекс з навчання РЯІ, створений у Харківському національному автомобільно-дорожньому університеті, є збалансованою реалізацією міждисциплінарних досліджень, що враховує як позитивний досвід вже використовуваних підходів і методик, так і досягнення суміжних наук.

Система навчання, реалізована в нашому навчальному комплексі, спрямована на формування комунікативної, соціокультурної та професійної компетенцій, необхідних і достатніх для успішної роботи випускника технічного ВНЗ в якості інженера.

Стрижнем нашого навчально-методичного комплексу є підручник «Російська мова для іноземних студентів інженерних спеціальностей». Підручник російської мови є провідним засобом навчання мови і центральним компонентом навчального комплексу. Наукові основи сучасного підручника складають комунікативно-діяльнісний підхід до навчання, соціокультурну орієнтацію навчальних матеріалів і прийомів навчання, що забезпечують у своїй сукупності формування вторинної мовної особистості в межах та обсягах, які визначаються освітнім стандартом і навчальною програмою з російської мови.

Підручник РЯІ має свої особливості. Він повинен реалізовувати такі принципи навчання:

- відповідати вимогам держстандарту, що відбиває сучасний рівень;
- враховувати адресат (вікові особливості, тип навчального закладу);
- комунікативна мета навчання повинна забезпечувати оволодіння всіма формами іншомовного спілкування (пізнавально-інформаційної, регулятивної, ціннісно-орієнтовної, емоційної, етикетної);
- бути орієнтованим на особистість студента;
- ґрунтуватися на сучасній методичній концепції, що враховує умови навчання, комунікативні потреби студентів, стимуляцію творчості викладача та ін. [2:154].

Підручник «Російська мова для іноземних студентів інженерних спеціальностей» призначений для студентів 1-2 курсів основних факультетів технічних вищих навчальних закладів. Підручник будується на матеріалі наукового та громадсько-публіцистичного стилів мовлення, що дає можливість ввести студентів у необхідні для них сфери комунікативного спілкування: навчально-професійну, суспільно-політичну і соціально-культурну.

Навчання студентів проводиться на двох рівнях: на рівні речень і на рівні тексту. Тексти різноманітні у жанровому відношенні і взяті з навчальної літератури студентів, наукових та науково-популярних журналів.

Підручник складається з 20 лексико-граматичних тем. Кожна тема включає два розділи: мовний матеріал і матеріал для розвитку навичок та вмінь читання, говоріння і письма.

Мовний матеріал, що відпрацьовується в завданнях, спрямований на закріплення навичок вживання лексико-граматичних конструкцій, властивих науковому стилю мовлення та загальнолітературній російській мові. Система роботи над текстом на основі програмного лексико-граматичного матеріалу визначається завданням досягнення у студентів необхідного рівня мовленнєвих навичок і вмінь. Це завдання визначає організацію і характер роботи над кожним текстом підручника.

Передтекстові завдання включають роботу над лексикою, необхідною для розуміння й осмислення змісту тексту. Післятекстові завдання носять системний характер і ставлять своєю метою: а) перевірку розуміння змісту тексту; б) відтворення інформативного змісту тексту, а також побудову власного монологічного висловлювання за аналогією з вивченим текстом; в) вироблення навичок конспектування; г) вивчення засобів зв'язку речень і частин висловлювання; д) складання різного роду планів і анотацій.

У дослідженнях сучасних методистів підкреслюється, що підручник РЯІ певною мірою виконує свої функції, якщо він супроводжується пакетом додаткових навчально-програмних видань, які в сукупності утворюють навчально-методичні комплекси. Тому в наш комплекс поряд з основним підручником входять наступні компоненти: посібник з розвитку мовлення, практикум для самостійної роботи, комп'ютерний електронний тренажер.

Як основний підручник, так і всі інші посібники і тренажери нашого навчально-методичного комплексу побудовані як система матеріалів, що

взаємно доповнюються та підкріплюються на основі принципів: комунікативності, системності, концентризму, когнітивності, дискурсивності, інтенсивності/насиченості, одночасного розвитку всіх видів мовленнєвої діяльності, культурологічності.

Одним з компонентів нашого навчально-методичного комплексу є посібник з читання і розвитку мовлення.

Обираючи країнознавчу тематику посібника, автори враховували профіль майбутньої спеціальності іноземних студентів технічних ВНЗ. У посібнику в першу чергу знайшли відображення теми, що відповідають професійним інтересам студентів та низка ключових країнознавчих тем, необхідних для розуміння української дійсності, пов'язаних з найважливішими історичними подіями, актуальними проблемами сучасного життя («Вища освіта в Україні», «Наука і техніка України», «Соціально-економічна ситуація в Україні», «Міста України», «Історія України», «Повсякденне життя українців», «Технічні університети України», «Звичаї та традиції українського народу» та ін.).

Досвід роботи показує, що іноземних учнів найчастіше в соціокультурній сфері спілкування цікавить побутова культура, традиції, звичаї народу і, звичайно ж, сам народ, його духовні цінності, психологічний склад, національні риси. У текстах посібника знайшли відображення складові ментальності українців – прагнення до духовності, чутливість, артистичність, мрійливість, доброта, специфіка мовленнєвого етикету («Культура – жива і неповторна», «Вчіться володіти собою», «Прислів'я, приказки та крилаті вислови», «Жести і міміка в мові», «Зовнішність людини» та ін.).

Тексти посібника супроводжуються комунікативними завданнями. Основна мета завдань – допомогти іноземним студентам максимально вилучити з текстів країнознавчу інформацію, відтворити її в усній або письмовій формі і дати їй свою оцінку.

Завдання посібника діляться на три типи:

1. Завдання, метою яких є перевірка правильності розуміння прочитаного тексту.

2. Завдання, що розширюють рамки тексту і узагальнюють його проблемний матеріал.

3. Завдання, що стимулюють непідготовлені монологічні висловлювання студентів з пропонованих питань.

Формулювання завдань досить вільне, що покликано забезпечити невимушений характер бесіди в дорослій аудиторії.

Таким чином, виконання комунікативних завдань посібника сприяє соціокультурної адаптації іноземних студентів в Україні та створює оптимальну мотивацію в процесі їх навчання нерідної мови.

У навчально-методичний комплекс входить також практикум для самостійної роботи. Практикум представляє свого роду робочий зошит для студента, тобто збірник письмових вправ для автоматизації навичок вживання лексико-граматичного матеріалу, закладеного в уроці і варіанти пояснення та відпрацювання матеріалу уроку.

Поряд з традиційним тренажером на паперовому носії, таким як практикум для самостійної роботи, в наш навчально-методичний комплекс входить і електронний комп'ютерний тренажер, що дозволяє не лише інтенсифікувати навчальний процес, скоротити час для досягнення того або іншого рівня, але і зробити процес навчання більш пристосованим до когнітивних стилів студентів.

Як відомо, на рубежі ХХ-ХХІ століть традиційні структура та зміст освітнього процесу перестали задовольняти суспільні потреби: глобальна комп'ютеризація, інтернет, телебачення і відеопродукція та інші способи інформаційного обміну та види інформації докорінно змінили нове покоління студентів. Робота з комп'ютером сформувала особливий, «мозаїчний» тип сприйняття інформації. Наслідком цього виявляється, як правило, перцептивне мислення студентів, за яким вербальність є вторинною ознакою.

Такий тип мислення студентів диктує необхідність змін в організації навчального матеріалу. Сьогодні потрібно робити його більш пристосованим, зокрема, для людей з сучасним характером сприйняття і активно використовувати ту модель пізнання світу, ті когнітивні механізми придбання нової інформації, які склалися до початку вивчення іноземної мови.

У такому контексті використання, наприклад, комп'ютера та сучасних інформаційних технологій під час навчання мови, освоєння тих можливостей, які вони надають, відіграють величезну роль у підвищенні ефективності навчання. Актуалізація технології освіти не може не спричинити за собою зміни навчальних матеріалів та підручника як основного компонента системи. Отже, у наш час вже неможливо уявити собі навчальний комплекс з мови без

супроводжуючих його інтерактивних комп'ютерних курсів, де у авторів є можливість вступати в діалог з користувачем, ситуативно та індивідуалізовано «вести» студента за відповідною програмою. Необхідно зазначити, що теоретична база таких курсів лише починає створюватися, і цей напрямок також потребує серйозного та багатоаспектного опрацювання.

За визнанням вчених, загальний рівень знань студентів сьогодні нижче, ніж 15-20 років тому. Однак у цих студентів може бути розвинена здатність сприймати інформацію з екрана телевізора чи комп'ютера за лічені секунди. Молода людина сьогодні вільно почуває себе в інтернеті, легко орієнтується в пошукових програмах та ін. Вона звикла до маніпулювання гіпертекстом, тобто до того, що досить клацнути мишкою, і ти отримаєш необхідну довідку, або розширення інформації, або переклад слова на іншу мову [5: 8-13].

Електронний тренажер нашого комплексу розрахований на самостійну роботу студента з комп'ютером в інтерактивному режимі, тобто за допомогою різного роду систем меню функціональних клавіш, багатовіконного інтерфейсу студент може знайомитися з навчальною аудіовізуальною інформацією в тій формі, послідовності, у тому темпі і з тією глибиною, яка йому підходить.

Під час роботи над електронним тренажером переслідувалася мета максимально використовувати комп'ютерні можливості, такі як інтерактивність, зворотній зв'язок і спілкування/діалог з користувачем; варіативність застосування; використання ілюстрацій (малюнків); звук, який дає можливість активізувати навички аудіювання; використання можливості пошуку за будь-яким словом, що перетворює електронний посібник у довідник, причому довідник дидактичного характеру; постійне оновлення вправ в залежності від побажань користувачів.

Тренувальна частина забезпечує виконання вправ різного характеру, наприклад: складання тексту з різних елементів; реконструкція тексту; синонімічні заміни в тексті, перестановки; перевірка розуміння змісту за допомогою вправ на множинний вибір або реконструкцію тексту; компресія тексту за семантичним і формальними показниками; заповнення анкет, карток та ін.

Електронний тренажер у певному сенсі виступає і у функції репетитора, який допомагає кожному студенту знайти свій найбільш зручний шлях вивчення іноземної мови на основі таких методів навчання, як показ ситуації

спілкування, пояснення і коментарі, а також організація тренування і вживання навчального матеріалу в мовленні. Електронний тренажер допомагає у навчанні насамперед аудіювання, читання та письма. Говоріння активізується лише на рівні відтворення, адже немає зворотного зв'язку, взаємодії з тими, хто говорить або слухає.

Висновки. Таким чином, разом з основним підручником, електронний тренажер формує у студентів комунікативну компетенцію в необхідному для даного етапу навчання обсязі.

Досвід роботи показує, що використання описаного в цій статті навчально-методичного комплексу призводить до значного підвищення ефективності навчання студентів та дозволяє забезпечити формування професійно орієнтованої комунікативної компетенції, необхідної та достатньої для реалізації спілкування у сфері навчально-професійної діяльності студентів інженерних спеціальностей.

Література

1. Аверин Д. В. Размышление об электронных учебниках / Д. В. Аверин // Мир русского слова. – № 1. – 2002. – С. 99-101.
2. Арутюнов А. Р. Теория и практика создания учебника русского языка для иностранцев / А. Р. Арутюнов. – М., 1990. – 168 с.
3. Бим И. Л. Ключевые проблемы теории учебника: структура и содержание / И. Л. Бим // Структура и содержание учебника русского языка как иностранного. – М., 1981. – С. 9-17.
4. Вятютнев М. Н. Теория учебника русского языка как иностранного / М. Н. Вятютнев. – М., 1984. – 144 с.
5. Левина Р. М. Интернеткурс русского языка «Владимир-1» для начинающих / Р. М. Левина, О. Ю. Николенко, А. В. Голубева, Я. В. Лукина. – СПб. : «Златоуст», 2003.
6. Низова И. Ю. Создание лексических упражнений на основе программных средств интернета / И. Ю. Низова // Иностранные языки в школе. – 2012. – № 9. – С. 62-65.